

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕФІЛЬМІВ

Анотація: Стаття присвячена проблемі українських телефільмів. Визначено поняття телефільм, охарактеризовано властивості та специфіку виробництва телефільмів, етапи становлення та проблеми українського телефільму. Головну увагу зосереджено на сучасному стані та тенденціях розвитку українського телефільму: вдосконалення нормативно-правової бази системи кіноіндустрії; фінансове гарантування кіноіндустрії; вдосконалення системи кіноосвіти; конкурентоспроможність українського фільму; орієнтування на запити соціуму; застосування стратегій просування та промоції української кіногалузі; міжнародне партнерство.

Ключові слова: телефільм, український телефільм, кінематографія, кіноіндустрія, тенденція, стратегія, конкурентоспроможність.

Summary: The article deals with Ukrainian TV movies. The concept of a TV movie, characterize the properties and specificity of production of TV films, stages of development and problems of Ukrainian television movie. The main focus is on the current status and development trends of Ukrainian TV movie: improving the legal framework of the film industry; financial support for the film industry; improving the system for Film; the competitiveness of Ukrainian film; orienteering questions of society; the use of marketing strategies and promotion of Ukrainian film industry; international partnerships.

Keywords: TV movie, Ukrainian TV movie, film, film industry, trends, strategies, competitiveness.

Аннотация: Статья посвящена проблеме украинских телефильмов. Определено понятие телефильм, охарактеризованы свойства и специфика производства телефильмов, этапы становления и проблемы украинского телефильма. Главное внимание сосредоточено на современном состоянии и тенденциях развития украинского телефильма: совершенствовании нормативно-правовой базы системы киноиндустрии; финансовом обеспечении киноиндустрии; совершенствовании системы кинообразования; конкурентоспособности украинского фильма; ориентировании на запросы социума; применении стратегий

продвиження и популяризації Української кіноотраслі; міжнародному партнерстві.

Ключеві слова: телефільм, український телефільм, кінематографія, кіноіндустрія, тенденція, стратегія, конкурентоспроможність.

* * *

Процес розвитку сучасного суспільства залежить не лише від соціально-економічних, політичних, демографічних змін, а й обумовлений станом мистецтва, яке має великий вплив на соціальну поведінку, ціннісні орієнтації, стереотипи окремих особистостей і спільнот. Саме мистецтво виконує ряд важливих функцій у розвитку суспільства: аксіологічну, сугестивну, виховну, комунікативну, естетичну; впливає на змінення соціокультурного простору, етично-морального стану соціуму. Провідну роль у мистецтві відіграє телефільм як один із жанрів телебачення, спрямований на збереження національної самобутності, формування духовних та естетичних цінностей українського суспільства.

В останні роки в науці поглиблюється інтерес до проблеми телефільму. Про це свідчить достатня кількість досліджень сучасних фахівців (Н. А. Агафонова [1], Дж. Барнуел [3], Н. М. Капельгородська [10], С. А. Муратов [12], Новоселова Е. С. [14], С. В. Сичев [17], С. М. Холодинська [19]), які характеризують сутність, етапи становлення, особливості виробництва та проблеми українського телефільму.

В дослідженнях С. А. Муратова з позиції кіноцентризму зазначено, що телефільм – це різновид кінофільму, що вдосконалюється в міру подолання атавістичних телеякостей, можливості яких перебільшені [12]. З позиції В. Б. Толмачова телефільм визначається як ігровий фільм, створений спеціально для демонстрації по мережі телевізійного мовлення з урахуванням технічних можливостей телебачення, особливостей сприйняття телеглядачами зображення на екрані телевізора [18]. До основних властивостей телефільму Е. С. Новоселова відносить: тривалість оповідання, його уривчастість, специфічну організацію епізодів, що вимагає певної ідентичності, наявність наскрізних, постійних героїв, сувору ієрархію персонажів, стабільність образів [14].

На процес виробництва телефільмів акцентує увагу Дж. Барнуел, який визначає основні особливості виробництва телефільмів, а саме: при зйомці важливо враховувати розміри зображення на кадрі й розміри зображення, що передаються телеканалами; на екранах телевізорів краще сприймаються середні та великі плани; менше застосовується контрастний характер освітлення об'єктів; якість декорацій невисока; кількість павільйонних зйомок більша, ніж натурних; висока продуктивність праці тощо [3].

Важливими залишаються праці дослідників (С. Д. Безклубенко [4], Л. І. Госенко [7], В. В. Ілляшенко [9], Н. М. Капельгородська [10], Г. Я. Склярєнко [15], Г. А. Скрипник [16]), що вивчали питання етапів становлення та формування українського телефільму. Такі фахівці, як: А. Кокотюх [11], В. Л. Цвік [20], визначили основні проблеми українського телефільму: фінансування, конкуренції, відсутність замовлень, мова тощо.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених питанням українського телефільму, проблема сучасного стану та тенденцій розвитку досліджуваного явища залишається поза межами предмета спеціального вивчення, тому потребує ретельного аналізу.

Мета дослідження: охарактеризувати сучасний стан і тенденції розвитку українського телефільму.

Результати наукового пошуку дозволили з'ясувати, що український телефільм пройшов кілька етапів свого розвитку, проте найпотужніший період розпочався саме у період політичних і соціальних трансформацій українського суспільства.

Звертаючись до сьогодення, з досліджень С. Л. Гнатюка, Е. А. Зінь, М. Т. Кияка в Україні функціонують такі державні кіностудії: Національна кіностудія художніх фільмів імені О. П. Довженка, технічні потужності якої активно орендуються низкою провідних українських продюсерських компаній («Українська Медійна Група», «Стар Медіа», «ПРО-ТВ») та телеканалів («Інтер», «Студія «1+1»); Одеська кіностудія художніх фільмів; Студія «Укртелефільм», яка вважається найкращою в Україні з технічної точки зору для телевізійних зйомок; Національна кінематека України, Українська студія хронікально-документальних фільмів, Українська кіностудія анімаційних фільмів; понад 20 кіностудій недержавної форми власності: Illuminator service, Fresh Production Group, Patriot Rental, Filmlight Studio, Postmodern, KWA sound production, FilmUA, Операторські технології, Filmotechnic, Kinotur, Pronto Film, ІнсайтМедіа продюсерський центр, Starmedia, LeDoyen, CoffeePost, PostModern, Кіносервіс Карточчі Україна. Представлені компанії надають повний спектр кіновиробничих послуг світового рівня, більшість із них володіють власними виробничими базами, розвиненою інфраструктурою, необхідною для якісного сервісу [6; 8]. Проте за оцінками фахівців в Україні відсутні студії, які б відповідали стандартним сучасних Cinema City чи Media City, що робить проблематичним масове виробництво національного кіно для великого екрану. Зате вітчизняні студії, техніка цілком можуть задовольнити виробництво українського телевізійного кінопродукту [6].

Е. А. Зінь наголошує, що обсяг продукції зазначених кіностудій незначний (10–15 % від обсягу виробництва фільмів у 1990 р.). Ринок телепродукції на 95 % заповнений іноземною, причому не завжди ви-

сокоякісною продукцією, що призводить до втрати значних коштів вітчизняною кінематографією. На думку автора, матеріально-технічна база кіностудій застаріла та відстає від світового технологічного рівня, тому вимагає визначення правових, організаційних і економічних засад її розвитку, що можливо лише шляхом формування сучасної національної кіноіндустрії, яка відповідає б міжнародній практиці організації кінопроцесу [8]. Згідно досліджень С. Л. Гнатюка, на сьогодні в Україні зростають знімальні площі – функціонують павільйони загальною площею понад 20000 м кв., відбувається будівництво нових знімальних площ не менше 10000 м кв. [6].

Аналізуючи сучасний стан українського телефільму, Т. О. Анікіна, М. К. Софієнко зазначають, що найбільш популярними жанрами українського телефільму у відсотковому співвідношенні сьогодні є такі: фільми про історичне минуле нашого народу – 46,8 %; кінокомедії – 46 %; ліричні фільми про кохання та родину – 35,9 %; пригодницькі фільми – 18,6 %; сучасна соціально-проблемна драма – 16,3 %; детективи – 13,9 %; музичні фільми – 11,4 %; наукова фантастика – 8,0 %; соціальна сатира – 6,0 %; релігійне кіно – 5,2 %; політичне кіно – 5,0 %; бойовики – 4,4 %; фольклорно-етнографічні фільми – 3,3 %; містичні трилери – 2,8 %; фільософське авторське кіно – 2,2 %; фільми жахів – 1,3 %. Жанровий діапазон розширюється, але актуальним залишається жанр історичної драми [2].

Цікавими є дослідження І. Ю. Бурнашова, який наголошує, що протягом 2014 року у кінопрокат вийшло 8 повнометражних ігрових фільмів і 1 кіноальманах, створених за підтримки Державного агентства України з питань кіно: «Плем'я», «Поводир», «Трубач», «Зелена кофта», «Креденс», «Такі красиві люди», «F 63,9. Хвороба кохання», «Бабай», збірка короткометражних фільмів «Українська нова хвиля». Відбулися прем'єрні одноразові покази 4 ігрових і неігрових фільмів. За підтримки Держкіно завершено виробництво 23 фільмів (9 ігрових, 13 неігрових фільмів, 1 анімаційний фільм) [5].

На сьогодні у виробництві перебуває 30 фільмів (23 ігрових, 2 неігрових, 5 анімаційних). Серед кінопроектів, що перебувають у Програмі виробництва, є 8 фільмів, які потребують завершення. Важливим показником розвитку сучасного українського телефільму також є призи (понад 50), які отримали вітчизняні фільми в 2014 році [13].

Варто також зазначити, що першочерговим та нестабільним залишається питання фінансування, яке за останні роки постійно змінювалося. Якщо, наприклад, у 2012 р. та 2013 р. бюджет на виробництво кінопродукції складав 137 млн грн та 132 млн грн. відповідно, то у 2014 р. та 2015 р. на виробництво фільмів бюджет передбачив лише 23,9 млн грн та 63,8 млн грн відповідно.

Враховуючи охарактеризовані позиції науковців щодо сучасного стану українського телефільму, необхідно акцентувати увагу на тен-

денціях розвитку зазначеного явища, оскільки саме вони дозволяють знайти серед безлічі напрямків діяльності ті, що будуть ефективними у розвитку українського телефільму в майбутньому.

У Проекті Національної стратегії розвитку кіноіндустрії України на 2015–2020 роки було визначено такі тенденції розвитку кіногалузі України, в тому числі українського телефільму:

1) вдосконалення нормативно-правової бази системи кіноіндустрії, що передбачає визначення правових, організаційних, фінансових засад інноваційного розвитку національного фільму. Тенденція орієнтує на: внесення змін до Закону України «Про кінематографію» (адаптація виробництва до європейських, міжнародних стандартів, упровадження системи присвоєння фільмам статусу «національного», врегулювання вживання мови в кінематографії, встановлення статусу Держкіно як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, відповідального за реалізацію стратегії реформування національної кіноіндустрії, розпорядника коштів тощо); запровадження збору на розвиток національної кінематографії (визначення платників збору, об'єктів оподаткування, ставку збору, створення спеціального рахунку, порядок адміністрування збору тощо); запровадження податкових та інвестиційних пільг для кіновиробників (отримання кредитів, податкових пільг, звільнення від стягнень ПДВ, митних платежів із операцій щодо поставки обладнання для виробництва фільмів тощо); внесення змін до Закону України «Про авторське право та суміжні права» (приведення у відповідність до Закону України «Про кінематографію», врегулювання права авторів і виконавців на отримання винагороди за використання фільмів, створених за їх участі тощо); адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу (адаптація європейської стратегії «Європейське кіно у цифрову епоху» до українського кінематографу, забезпечення впровадження її у життя, адаптація порядку видачі державних прокатних посвідчень на право розповсюдження та демонстрування фільмів до директив ЄС тощо) [5; 13];

2) фінансове гарантування кіноіндустрії, що базується на механізмах ефективного фінансування галузі. Зазначена тенденція реалізується за рахунок: Державного бюджету України, збору на розвиток національної кінематографії; часткового повернення державної фінансової підтримки; участі телеканалів у проектах; використання локальної ресурсної бази при міжнародному спільному виробництві; коштів місцевих територіальних громад; пільгових кредитів тощо [5; 13];

3) вдосконалення системи кіноосвіти, що ґрунтується на якісній фаховій підготовці кіномитців (сценаристів, режисерів, операторів, художників, продюсерів, технічних працівників). Оголошена тенденція передбачає посилення кадрового потенціалу галузі кінематографії за рахунок: вдосконалення принципів навчання у вищій кінематогра-

фічній школі, запровадження нових форм поза-академічної освіти для зв'язку навчального процесу з практичним кіновиробництвом, адаптації програм профільних вищих навчальних закладів до сучасних потреб кіноіндустрії, створення системи державних грантів, що надаються на конкурсній основі, для отримання післядипломної освіти за кордоном, реалізації програм культурного обміну зі світовими кіношколами, ініціювання масштабного кіноосвітнього проекту, покликаного популяризувати український національний кінематограф, створення умов для загальної кіноосвіти населення через введення курсу «Кіноосвіта» у варіативну частину програми педагогічних ВНЗ, створення кіноклубів в середніх школах та вищих навчальних закладах та забезпечення їх ліцензованою продукцією для показу тощо [5; 13];

4) відродження національної кіноіндустрії, що характеризує стан розроблення та виконання державної програми розвитку національної кінематографії. Представлена тенденція передбачає: модернізацію системи конкурсних відборів для отримання державної фінансової підтримки, залучення інвесторів для перетворення державних кіностудій у сучасні кіновиробничі фабрики з повним виробничим циклом, залучення органів місцевого самоврядування до промоції власних локацій, придатних для реалізації кінопроектів, створення спеціального Фонду розвитку кіно для акумулювання недержавного фінансування в рамках державно-приватного партнерства із соціально відповідальним бізнесом; проведення реставрації класики українського кіно як у цифровому форматі, так і на кіноплівці; створення Національного музею кіно, запровадження ефективної програми боротьби із «піратством», особливо в мережі Інтернет, створення національного кінофестивалю, національних премій в галузі кіно, залучення школярів до перегляду українських фільмів, сприяння реформуванню Національної спілки кінематографістів України в напрямку організації колективного управління авторськими та суміжними правами тощо [5; 13];

5) конкурентоспроможність українського фільму та орієнтування на запити соціуму, що передбачає задоволення потреб масової аудиторії продукцією, яка відтворить актуальні соціокультурні теми. Визначена тенденція ґрунтується на потребах у пізнанні національних реалій українського суспільства та реалізується через: формування позитивного іміджу України; популяризацію об'єднуючих національних символів; висвітлення важливих фактів української історії; створення біографічних стрічок про визначних українських історичних діячів; вшанування героїв, що поклали своє життя за Україну; висвітлення актуальних соціальних проблем суспільства; створення фільмів для дітей та юнацтва [5; 13];

6) застосування стратегій просування та промоції української кіногалузі, що дозволяють залучити широке коло українських та іноземних

глядачів на перегляд національних українських фільмів. Тенденція реалізується за рахунок: державної фінансової підтримки фільмів, розрахованих на широке коло глядачів та різноманітних за жанровим наповненням, участі України в основних кіноринках і кінофестивалях світу з представленням як готових фільмів, так і проектів, що знаходяться на різних стадіях готовності, сприяння діяльності дистриб'юторів, демонстраторів і трансляторів національних фільмів, розвиток, підтримка національних і міжнародних фестивалів в Україні, створення Інтернет-порталу, галузевого популярного журналу, бюджетна підтримка програм із питань кіно на загальнонаціональних каналах, розрахованих на широку аудиторію, розповсюдження національних фільмів із використанням новітніх технологій тощо [5; 13];

7) міжнародне партнерство, що покликане забезпечити інтеграцію національної кіноіндустрії в міжнародний кінопростір. Тенденція передбачає: укладання та реалізацію з іншими державами міжурядових, міжвідомчих угод про співробітництво в галузі кінематографії, організацію освітніх, наукових обмінів, стажування та навчання за кордоном студентів і науково-педагогічних працівників кінематографічних ВНЗ, упровадження системи обов'язкового вивчення англійської мови у спеціалізованих вищих навчальних закладах; вивчення досвіду зарубіжних партнерів із модернізації системи кіноіндустрії; створення та розвиток національної та регіональних фільмкомісій тощо [5; 13].

Зазначені позитивні тенденції розвитку українського телефільму прокладають шлях до підвищення якості та конкурентоспроможності національних фільмів, спрямовують на вирішення стратегічних завдань, які стоять перед сферою кінематографії в нових соціально-економічних і політичних умовах.

Отже, охарактеризований сучасний стан і тенденції розвитку українського телефільму дозволяють визначити основні пріоритетні завдання та механізми налагодження масового виробництва та демонстрації національного українського телефільму, що є невід'ємною складовою сучасного телебачення, продукція якого виконує функцію соціалізації, виховання особистості, формування та підтримку спільних для суспільства уявлень і цінностей, моделювання соціокультурного середовища на різних рівнях.

Список використаних джерел:

Агафонова Н. А. Медійні принципи як естетичні опори телевізійного фільму / Н. А. Агафонова // Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство. – 2008. – Вип. 8. – С. 145–150.

Анікіна Т. О. Основні тенденції розвитку українського кінематографа на зламі ХХ–ХХІ століть [Електрон. ресурс] / Т. О. Анікіна, М. К. Софієнко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 11. – 329 с. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/>

- pedagog/ 104/18149-osnovni-tendenci%D1%97-rozvitku-ukra%D1%97nskogo-kinematografa-na-zlami-xx-xxi-stolit.html
- Барнуэл Дж. Фундаментальные основы кинопроизводства : учеб. пособие / Дж. Барнуэл, пер. М. Еремеевой ; Рос. гос. гум. ун-т. – М. : Тридэ Кукинг, 2010. – 208 с.
- Безклубенко С. Д. Українське кіно : начерк історії / С. Д. Безклубенко. – К. : Альтерпрес, 2004. – 192 с.
- Бурнашов І. Ю. Український кінопрорив [Електрон. ресурс] / І. Ю. Бурнашов. – 2015. – Режим доступу : http://nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2015/2015_kino15.pdf
- Гнатюк С. Л. Розвиток вітчизняного телевізійного кіновиробництва : проблеми та перспективи [Електрон. ресурс] / С. Л. Гнатюк, М. Т. Кияк. – 2014. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/May08/14.htm>
- Госейко Л. І. Історія українського кінематографу. 1896–1995 / Л. І. Госейко. – К. : Кіно-коло, 2005. – 461 с.
- Зінь Е. А. Регіональна економіка : Підручник / Е. А. Зінь. – К. : ВД Професіонал, 2007. – 528 с.
- Ілляшенко В. В. Історія українського кіномистецтва. 1893–2003 / В. В. Ілляшенко. – К. : Вік, 2004. – 412 с.
- Капельгородська Н. М. Український телефільм в контексті вітчизняної культури ХХ століття / Н. М. Капельгородська, Є. Глущенко. – К. : АВДІ, 2003. – 160 с.
- Кокотюха А. Мова чи індустрія : що важливіше для українських серіалів [Електрон. ресурс] / А. Кокотюх // Телекритика. – 2015. – Режим доступу : <http://www.telekritika.ua/rinok/2015-01-22/102785>
- Муратов С. А. Документальный телефильм как социальное и эстетическое явление экранной журналистики. : дис. ...д-ра филол. наук : 10.01.10 / С. А. Муратов. – М., 1990. – 414 с.
- Національна стратегія розвитку кіноіндустрії України на 2015–2020 роки (проект) / Державне агенство України з питань кіно. – К., 2015. – 22 с.
- Новоселова Е. С. Сравнительный анализ технологий производства многосерийного телефильма и телесериала в России / Е. С. Новоселова. – М., 2013. – 82 с.
- Скляренко Г. Я. Современное искусство Украины / Г. Я. Скляренко // Вестн. Европы. – 2005. – № 16. – С. 17–22.
- Стратегії дослідження екранних медіа / гол. ред. Г. А. Скрипник ; НАН України. – К., 2013. – 356 с.
- Сычѳв С. В. Эволюция тенденций развития документального кино-и телефильма : автореф. дис. . канд. филол. наук : 10.01.10 / С. В. Сычѳв. – М., 2009. – 25 с.
- Толмачѳв В. Б. Производство телефильмов / В. Б. Толмачев. – М. : Искусство, 1971. – 256 с.
- Холодинська С. М. Кінематограф і телебачення – «поліфонічні» види мистецтва (естетико-художні особливості) / С. М. Холодинська // Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Філософія, культурологія, соціологія. – 2012. – Вип. 4. – С. 96–102.
- Цвик В. Л. Украинское телевидение : опыт, практика, проблемы / В. Л. Цвик. – К. : Мистецтво, 2005. – 186 с.